

UDK:413.164:412=20(045)

Abdixamidullo AZIMOV,
Qarshi davlat universiteti dotsenti
E-Mail: azimovhamid082@gmail.com

Filologiya fanlari doktori, dotsent Sh.Nuriddinov taqrizi asosida

ON THE USE OF INDEFINITE ARTICLES IN THE TRANSLATION OF TECHNICAL TERMS

Annotation

In this article, the opinions of famous scientists about scientific and technical translation are given, and the use of indefinite articles in the translation of scientific and technical materials is shown with examples.

Key words: indefinite articles, scientific and technical literature, linguistics, translation issues, grammatical construction, construction, fixed phrases, word combinations, quality, noun, article.

ОБ ИСПОЛЬЗОВАНИИ НЕОПРЕДЕЛЕННОГО АРТИКЛЯ ПРИ ПЕРЕВОДЕ ТЕХНИЧЕСКИХ ТЕРМИНОВ

Аннотация

В данной статье приводятся мнения известных ученых о научно-техническом переводе, а также на примерах показано использование неопределенный артикль при переводе научно-технических материалов.

Ключевые слова: неопределенный артикль, научно-техническая литература, языкознание, вопросы перевода, грамматическая конструкция, конструкция, устойчивые словосочетания, словосочетания, имя прилагательное, имя существительное, артикль.

NOANIQ ARTIKLLARNING TEXNIK TERMINLAR TARJIMASIDA QO'LLANISHIGA DOIR

Annotatsiya

Ushbu maqolada ilmiy-texnik tarjima haqida atoqli olimlarning fikrlari keltrilgan va noaniq artikllarning ilmiy-texnik materiallar tarjimasida qo'llanishi misollar bilan ko'rsatib berilgan.

Kalit so'zlar: noaniq artikllar, ilmiy-texnik adabiyotlar, lingvistik, tarjima masalalari, grammatik qurilmalar, qurilma, turg'un birikmalar, so'z birikmalar, sifat, ot, artikl.

Kirish. Ilmiy va texnik adabiyotlarni tarjima qilish masalalarini lingvistik nuqtai nazardan ko'rib chiqish fan va texnikaning turli sohalari mutaxassislarining e'tirozlarini keltirib chiqarmoqda chunki ba'zi soha kishilari orasida tarjima qilish uchun chet tilidan asosiy bilimga ega bo'lish etarli degan fikr keng tarqalgan. Hozirgi vaqtda ilmiy-texnikaviy adabiyotlarni tarjima qilish nazariyasi va amaliyotini lingvistik jihatdan chuqur o'rganish zarurligiga hech qanday shubha yo'q. Biroq, bu holatda ham barcha tarjima masalalarini to'g'ridan-to'g'ri lingvistik tushuntirish mumkin emas, ushbu vaziyat fan va texnika sohasidagi mutaxassislar bilan hamkorlikda hal qilinishi kerak. Binobarin, ilmiy-texnikaviy adabiyotlar tarjimasida ham lingvistik, ham aniq ilmiy-texnikaviy nuqtai nazardan, til ustuvorligini hisobga olgan holda ko'rib chiqilishi kerak.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili.

A.L.Pumyanskiyning fikricha, "Tarjima tilshunoslikning alohida sohasi, jumladan, ayrim fanlar haqida (badiiy adabiyotlar tarjimasida, gazeta ma'lumotlari matnlari tarjimasida, ilmiy va texnik adabiyotlar tarjimasida), ba'zan tabiiy ravishda bir-biri bilan yaqin aloqada bo'lgan soha sifatida gapirish o'rinli ko'rinadi."

«Har bir ilmiy yoki texnik maqola, - deb yozgan edi M. M. Morozov, - mohiyatiga ko'ra, batafsil ta'rifdir». Asosiy vazifasi obraz yaratish bo'lgan badiiy adabiyotdan farqli o'laroq, ilmiy-texnik adabiyotlar ma'lum faktlarni imkon qadar to'g'ri tasvirlash va tushuntirishga intiladi.

Ayniqsa, ilmiy va texnik mavzularda yozayotsak yoki tarjima qilayotsa, favqulotda uzun gaplar, murakkab siktaksisli gaplarga duch kelamiz yoki ularni ishlatishimizga to'g'ri kelib qoladi va bunday hollarda murakkab gap tuzish uchun yoki

shunday vaziyatda hosil bo'lgan muammoni hal qilish uchun kerakli darajadagi grammatik qurilmalardan foydalanishimizga to'g'ri keladi. Biz quyida keltiriladigan maqolada, ilmiy va texnik tarjimada noaniq artikllarning roli haqida to'xtalib o'tmoqchimiz.

Tadqiqot metodologiyasi. Biror ilmiy yoki texnik mavzudagi maqolani yoki gapni ingliz tiliga tarjima qilayotganimizda otlarni tarjima qilishda asosiy qiyinchilik artikllardan foydalanish masalasidir. Bu bosqichda qilish mumkin bo'lgan yagona narsa - noaniq va aniq artikllarni qo'llashning yoki qo'llamaslikning turli holatlarini tahlil qilib o'tish kerak bo'ladi.

Noaniq artiklning leksik ma'nosi:

a) Noaniq artikl - a / an - qadimgi inglizcha an raqamidan kelib chiqqan bo'lib, zamonaviy ingliz tilida one - bir raqamga mos keladi (taqqoslang: nemischa ein - bir, frantsuzcha un - bir).

Noaniq artikllar one - bir so'ziga yondosh bo'lganligi uchun ham birlik artikli hisoblanadi va faqat sanaladigan birlikdagi otlar (singular countable nouns) oldidan ishlatiladi. Noaniq artikllar sanaladigan ko'plikdagi otlar (plural countable nouns) hamda sanalmaydigan otlar (uncountable nouns) oldidan ishlatilmaydi:

a book - kitob (sanaladigan birlikdagi ot)

books - kitoblar (sanaladigan ko'plikdagi ot)

water - suv (sanalmaydigan ot)

Noaniq artikl ko'pincha o'zining "bir" leksik ma'nosini saqlab qoladi.

Masalan:

Barcha to'rtta markaz bir xil tekislikda yotadi. The four centres lie in a plane.

Asosiy holatidan bir volt yoki ikki volt yuqori. A volt or two above the ground state.

Metall organoganik birikmalarni aniq turlarga va kichik tiplarga bo'lishga urinishdan ko'ra ularni bir guruh deb hisoblash maqsadga muvofiqdir. It is more appropriate to discuss organometallic compounds as a group than to attempt a rigid classification into types and subtypes.

b) Birlik ma'nosida noaniq artikl dozen, hundred, thousand, million kabi sonlardan oldin ishlatiladi.

Masalan:

Ikki reaksiyadan ikkinchisi birinchisidan ming marta tezroq ketadi. Of the two reactions the second goes about a thousand times as fast as the first.

There are about a million inhabitants in the town. Shaharda bir millionga yaqin aholi istiqomat qiladi.

About a hundred of new derivatives of isoxazole were discovered. Izoksazolning yuzga yaqin yangi hosilalari topildi.

There were about a dozen people in the laboratory. Laboratoriyada o'nga yaqin odam bor edi.

c) Noaniq artikl ba'zan "ma'lum bir, ma'lum miqdorda" degan ma'noda taxminiylikni ifodalab keladi.

A degree of inhomogeneity may be normally expected in the products. Umuman olganda, mahsulotlarda ma'lum bir darajada heterojenlik kutilishi mumkin.

A quantity of the imfractionated hemicellulose was hydrolysed. Fraksiyalangan gemitsellyulozaning ma'lum bir qismi gidrolizlandi.

d) Noaniq artikllar half an hour, half a degree, a quarter kabi so'z birikmalarida ishlatiladi.

The reaction proceeded for half an hour. Reaksiya yarim soat davom etdi.

The temperature of the solution should be controlled within half a degree or so. Eritmaning harorati yarim daraja yoki undan ko'proq vaqt ichida nazorat qilinishi kerak.

The issue remained controversial for over a quarter of a century. Bu masala chorak asrdan ko'proq vaqt davomida munozarali bo'lib qoldi.

e) Noaniq artikl o'zining grammatik vazifasiga ko'ra predmetlarning bir sinfini boshqasidan ajratadi.

In the first step the alcohol functions as a Lewis base and accepts a proton to form an oxonium ion. Birinchi bosqichda spirt Lyuis asosi sifatida ishlaydi va oksonium ionini hosil qilish uchun protonni qabul qiladi.

In no case was an amide formed in the reaction with an amine. Amin bilan reaksiya hech qachon amid hosil qilmadi.

f) Noaniq artikl ko'pincha qurilma (pribor) ni bildiruvchi odan oldin keladi.

The reaction mixture was let stand overnight in a refrigerator. Reaksiya aralashmasi muzlatgichda bir kechada qoldirildi (boshqa joyda emas).

The product passed to a separator. Mahsulot ajratgichga o'tdi.

We used a cathode-ray tube and a suitably designed amplifier. Biz katod nurlari trubkasi va mos ravishda ishlab chiqilgan kuchaytirgichdan foydalandik.

g) Agar ot oldidan ta'rif mavjud bo'lsa, ya'ni ot oldidan sifat kelib o'sha otning ma'lum bir belgi-xususiyatini, turini yoki ma'lum bir jihatlarini ko'rsatsa, noaniq artikl tasniflovchi vazifasida sifat + ot (adjective + noun) birikmasining oldidan ishlatiladi. Masalan, "a yellow brittle substance" iborasida noaniq artikl moddaning sariq (qizil emas) va mo'rt (qattiq emas) ekanligini ko'rsatuvchi ta'riflar, ya'ni sifatlar oldidan ishlatiladi.

A vigorous and even fermentation. Kuchli va silliq fermentatsiya.

A five-membered ring expands the external angles. Besh a'zoli halqa tashqi burchaklarni kengaytiradi.

Consider a dropping electrode immersed in a pure diluted solution of cadmium chloride. Kadmiy xloridning toza suyultirilgan eritmasiga botirilgan tomchi elektrodni ko'rib chiqaylik.

A base angle may, exceptionally, be a right angle. Asosiy burchak, istisno sifatida, to'g'ri burchak bo'lishi mumkin.

There is a parallel difference between the alcohols and the ethers. Spirtli ichimliklar va efirlar o'rtasida bir xil turdagi farq mavjud.

h) Agar ot oldidan umumiy ta'rif mavjud bo'lsa, noaniq artiklning tasniflash vazifasi butun atributiv kompleksga, shu jumladan aniqlovchi ergash gapga ham taalluqli bo'ladi. Aniqlovchi ergash gap Relative clause shaklida yoki Participle construction shaklida ham berilishi mumkin.

One may regard the technique of using deviations as a revolutionary innovation which streamlines all networks and transistor calculations by placing a powerful new mathematical tool in the hands of the circuit designer.

A new hard-soldered structure is described which has been proved by long experience to eliminate fatigue failure completely.

The requirement existed for a replaceable cartridge unit which could be readily inserted into a mount and set for optimum operation with a minimum of controls.

i) Tartib sonlar (first, second, third va boshqalar) odatda aniq artikl bilan qo'llaniladi. Biroq, obyektlar, harakatlar va boshqalarning umumiy soni noma'lum bo'lsa, noaniq artikllar bilan ishlatilishi ham mumkin.

A second smaller step is also produced just before the final increase in current. Ikkinchi kichikroq to'liq ham oqimning yakuniy kuchayishidan oldin hosil bo'ladi.

A second notation uses the lowercase letters d- and l- to denote configuration. Ikkinchi nomenklatura konfiguratsiyani ko'rsatish uchun kichik d- va l- harflardan foydalanadi.

In brominating the ketone, a second bromine atom enters the nucleus. Keton bromlanganda yadroga ikkinchi brom atomi kiradi.

Uchinchi maqolada Baudru mahsulotlar orasida uglevodorodlarni topish umidida bu reaksiyani yanada oshirdi, ammo muvaffaqiyatsizlikka uchradi. In a third contribution Bodroux carried this reaction still further in the hope of finding some hydrocarbons among the products, but was unsuccessful.

j) Ikki ot orasida and, or, but, rather than kabi bog'lovchisi bo'lsa, ko'pincha bu bog'lovchilardan artikli tushirib qoldiriladi.

The parent acid is a liquid or solid.

The free acid is an internal salt or zwitterion.

A selenocyanate is reduced by a metal and acid to the selenomercaptan.

!Lekin, xuddi shunday vaziyatda bog'lovchilardan keyin kelgan otlar unli harflar bilan boshlangan bo'lsa, ular oldidan noaniq artikli ishlatiladi va bog'lovchilar borligigiga qaramasdan tushirib qoldirilmaydi.

The given system is fixed by a real or an imaginary boundary through which may pass, in or out, energy in one or more of its many forms.

A deficit or an excess of one planetary electron in the shell of an atom.

k) Artikl odatda ot va sifatdan oldin keladi, masalan: an important study. Biroq, gapda what, such, many, quite, so, too kabi daraja kuchaytiruvchi ravishlar kelganda noaniq artikllar sifat bilan ot o'rtasida ishlatiladi.

Only later was it discovered what important an innovation it was.

A dibasic acid, which can form both normal and acid salts, is not so useful a resolving agent as a monobasic acid.

It is not so simple a problem as it seems.

It is too unstable a compound to react under mild conditions.

It is too urgent a matter to be postponed.

Tahlil va natijalar. Ingliz tilida noaniq artikl bilan ishlatiladigan ko'plab o'zgarmas iboralar mavjud. Quyida ilmiy va texnik adabiyotlar uchun xos bo'lgan ba'zi bir noaniq artiklli birikmalar (collocation) ni keltirib o'tamiz.

as an alternative	muqobil sifatida
as a result of natijasida ...
to be of a certain nature	ma'lum bir tabiatga ega bo'lish
to be in a position	... holatda bo'lmoq
to be a success	muvaffaqiyatga erishish
to bear a relation to	munosabatda bo'lmoq
to have a bearing on (upon)	ta'sir ko'rsatmoq (ustiga)
to a certain degree (extent)	ma'lum darajada
as a consequence of natijasida
a point of (much) controversy	(ko'p) bahsli nuqta
a considerable body of evidence	yeterli dalillar
to a certain extent	ma'lum darajada
to a great extent	katta darajada
by a factor of	... koeffitsienti bilan
a great number	ajoyib raqam
a great variety of	juda xilma-xil
in a regular manner	muntazam ravishda
in such a manner	shunday tarzda
in a general way	umumiy tarzda
it is a matter of common observation	bu umumiy kuzatish masalasidir
on a large scale	keng miqyosda
in a matter of seconds (minutes)	bir necha soniya (daqqa) ichida
on a large scale	keng miqyosda
on a par with bilan tenglikda
in a poor state	qoniqarsiz holatda
to become a practice	amaliyotga aylanmoq
for a variety of reasons	turli sabablarga ko'ra
in a variety of ways	turli xil yo'llar bilan
with a glance (view) to	... ga bir qarashda

Xulosa va takliflar. Yuqorda keltirilgan noaniq artiklli birikmalar ingliz tilida turg'un birikmalar (fixed phrases) hisoblanadi va til o'rganuvchilar yoki tadqiqotchilar ularning tarkibidagi ma'lum so'zlarni o'zgartirishi mumkin emas.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, ilmiy-texnikaviy materiallarni tarjima qilish chuqur filologik bilimni va katta tarjima amaliyotini ham talab qiladi.

ADABIYOTLAR

1. Пумпянский А. Л. Введение в практику перевода научной и технической литературы на английский язык. Москва, 1965.
2. Бархударов Л. С., Штелинг Д.А. Грамматика английского языка. Москва, 1960.
3. Морозов М.М. Пособие по переводу. Москва, 1956.
4. Пумпянский А. Л. Перевод английской научной литературы. Грамматика. М., 1961.
5. Пумпянский А. Л. Чтение и перевод английской научно-технической литературы. Лексика. Грамматика. Москва, 1961.
6. Пумпянский А. Л. Чтение и перевод английской научной и технической литературы. Лексика. Грамматика. Фонетика. М., 1962.
7. Пумпянский А. Л. Английский литературный язык (связь произношения и правописания). Москва, 1963.
8. Крупнов В.Н. Курс перевода. Английский язык. Москва, 1979